

tern själv överlämnade en note plus en svensk undersökskommissions material, och detta var mycket övertygande. "Jag ansåg det nödvändigt att själv skrika högre för att på det sättet avvärja de mera högljudda gaphalsarna", förklarade Palme senare för den ryske ambassadören; ett litet bidrag till svensk-sovjetisk historia.

Men Pankin upplevde vad som var viktigare. Den 19 augusti 1991 skedde statskuppen mot Gorbatsjov, som hölls i arrest på Krim. Det tog några dagar för upprorsmännen att först skaffa sig makten i Moskva och ytterligare några dagar att förlora den. Men dessa dagar blev avgörande för många. De sovjetiska ambassadörerna i utlandet hade fått omedelbar order att ansluta sig till upproret. Många gjorde det och fick lida för det. Pankin gjorde det inte. Från Prag, där han nu sedan något år var ambassadör, sände han och hans närmaste man ett bestämt fördomande av upproret som sådant och förklaringen att den nya, mera demokratiska utvecklingen i Sovjetunionen skulle förstöras.

Det krävdes både mod och gott omdöme att skicka detta svar på upproret inte bara hem till Moskva utan till alla övriga sovjetiska ambassadörer. Många trodde att Pankin knappast skulle kunna återvända hem. Det blev inte så. Ungefär en vecka senare, då Gorbatsjov återkommit till Moskva, ringde han upp Pankin i Prag och beordrade honom att omedelbart, samma dag, ordna ett flyg hem, där han samma kväll skulle bli ny utrikesminister.

Både vad Pankin gjorde under de närmaste månaderna och det han försökte göra och det som inte gick att genomföra i den röra, som rådde i Moskva under de närmaste månaderna beskriver Pankin i sin bok, direkt alltså, delvis dag till dag. När tre månader, ungefär 100 dagar, hunnit gå, fick han veta att han skulle lämna sin plats för en annan. Han fick välja en ny ambassad och när han valde London skall man inte förvåna sig. I London kunde han räkna med intensivt arbete med sin nya bok men samtidigt fullständig ordning i sin omgivning, och en sådan var han tydligen i stort behov av.

HANS ZETTERMARK:

Sovjetmyten i Sverige

"Hur kunde de ha så fel?" löd undertiteln på konferensen "Sovjetmyten i Sverige" som Timbro anordnade 14 maj i år. I den aktuella skriften publiceras fem av de anföranden som hölls då, samt ett av Robert Conquest, hållet i Washington i mars. Såvitt anmäla-rens minne inte sviker är anförandena ej, eller helt obetydligt, retuscherade.

Per Ahlmark m fl: **Sovjetmyten i Sverige.** Timbro 1992

De frågor som behandlas är huruvida sovjetkommunismens idésystem är dött, vilka mekanismer som fick så många att i det längsta tro på realsocialismen och vad sovjetmodellens fall innebär för Sverige — främst de två senare. Det bör väl sägas att

så många klara och entydiga svar icke framkommer i detta sammanhang; men väl en del riktiga och viktiga impulser för dem som vill förstå fenomenet med förtryckets apologeter.

Per Ahlmark ställer i sitt korta och kärnfulla inlägg "Att avslöja diktaturen – Tingsten, nazismen och kommunismen" Tingsten mot sina DN-efterträdare Lagercrantz, Nycander och Ruth. Han belyser tre förklaringar till att de senare, och så många andra, accepterat (Sovjet-)kommunismen som rumsren: Motviljan mot antikommunismen, rädslan att hamna i dåligt sällskap och den omvända rasismen. Här får sig även Olof Palme en släng av slev. Det är intressant och bestickande att Nycander och Ruth rycker ut till försvar av Lagercrantz, så Ahlmarks korta PS av den 25 maj känns befogat, särskilt mot bakgrund av den debatt som fördes veckorna efter konferensen i DN.

I avsnittet "Vi sysslar inte med anti-sovjetism" blir det dock lite väl mycket "self-serving". Stefan Hedlund börjar här bra och fortsätter systematiskt med att identifiera tre huvudtyper av människor som trott på sovjetsystemet och dess förespråkare: "... [De] som värjt sig, ... för att verkligheten varit alltför hemsk för att vara sann. ... [De] som inte *velat* se verkligheten, därför att de i så fall skulle tvingas göra upp med sin egen ... världsbild, och ... [De] som helt enkelt varit medlöpare ...". Exempel ges på alla tre kategorierna, men tyvärr kommer snart Stefan Hedlunds eget debatterande och uttrycket "träckskyffling" att spela en huvudroll. Den känslomässighet som Hedlund tillvitar vänsterns företrädare ger han ymnigt prov på själv. Synd på en så lovande inventering av apologetfenomenet.

Känslan av väckelsemöte för redan frälsta var stark den 14 maj. Den är inte lika stark vid läsning, men reminiscenserna finns där. Anders Åslund fortsätter i sitt inlägg "Vad kommunismens kollaps betyder för den svenska modellen", på den av Ahlmark och Hedlund inslagna vägen. I en text, som visserligen är ovanligt och välgörande fri från självhävdelse, försöker Åslund slå in för många dörrar på en gång – en del av dem redan öppna – utan att lyckas särskilt väl. Resonemanget om den offentliga sektorns optimala andel av sysselsättningen är inte övertygande.

I och med Kristian Gerners "Konsekvenser för den svenska utrikespolitiken" har vi nått fram till det centrala avsnittet. Detta är den längsta texten, den är välskriven och träffsäker i sin analys och kritik av den socialdemokratiska svenska utrikespolitiken och dess konsekvenser, utan att ta till brösttoner. Därtill avslutas det hela med ett uppfordrande, framåtblickande memento att hålla i minnet för borgerligt sinnade politiker och andra. Bra!

Bo Hugemarks miniatyr "Sovjetunionen – en koloss på lerfötter och larvfötter", torde liksom Gerners bidrag, vara av bestående värde. Visserligen är vi här i utkanten av det egentliga ämnet, men texten lever helt upp till den fyndiga rubriken. Väsentlig är den distinktion som här görs mellan *hot* och *risk*. Denna kan inte göras nog ofta att döma av svenska politikere och journalister (ja, t o m officerare) bristande förmåga att skilja på dessa för säkerhetspolitiken så viktiga äpplen och morötter. Vidare görs här skillnad mellan förmåga och avsikter, samt redogörs för det intressanta faktum att västs värsta-

falls-uppfattningar om Sovjetarméns beredskap och operativa planering för Europa, efter murens fall visat sig vara riktiga.

Robert Conquest avslutar i "Akademikerna och sovjetmyten" med en rejäl vidräkning med anglosaxiska akademiker som gått marxism-leninismens ärenden. Bidraget passar väl in i sammanhanget, även om det inte härrör från Timbro-konferensen.

Sammanfattningsvis är *Sovjetmyten* i

Sverige både läsvärd och lättläst. Den ger såväl allmänbildning som impulser till vidare studier och debatt inom sitt gebit. Den kommer dock knappast att vinna några nya själar, då den dels helt saknar motbilder till framlagda synpunkter, dels är utgiven av ett förlag om vilket man kan säga att dess roll i vänsterns "guilt-by-association-liga" är framträdande. Alltså: Välsmakande medicin – men gör den avsedd verkan i samhällskroppen?

ARVID FREDBORG:

En modig reseskildrare

Per Anders Fogelström är en av den svenska vänsterns intellektuella, känd bl a som författare till en del stockholmsskildringar. Han var under lång tid medarbetare i *Folket i Bild*, tidvis även dess andre-redaktör. Han har nu utgivit en del av sina reseskildringar för denna tidning under tiden 1948–55 med tillägg av tre artiklar i *Expressen* om Mexico 1970.

Per Anders Fogelström: **Idyll och explosion. Resor 1948–70.** Legus 1992

Utgivandet har krävt mod. Till Fogelströms heder måste genast sägas, att han inte gjort några försök att lägga till eller dra ifrån. Det visar mod. Ty författaren representerar tydligt vad som var den svenska (eller snarare den europeiska) vänsterns dilemma – relationerna till de

kommunistiska staterna, de vanartiga kusinerna på yttersta vänsterkanten. Det framgår både av vad som står i artiklarna och vad som inte berörs.

Den första artikeln handlar om Spanien under general Franco och har sina förtjänster som skildring av nöden och fattigdomen tio år efter ett ohyggligt inbördeskrig och därefter isolering. Men den som väntar en analys av "varför?" blir besviken. Att republiken var "på rätt väg" tror inte den, som upplevt republiken och att general Franco med avsikt höll folket kvar i fattigdom, som författaren skriver, är objektivt felaktigt och dementeras av att hans Spanien med alla sina brister efter 1948 skulle nå ett blygsamt men dock välstånd, under Franco.

Nästa artikel handlar om Finland 1949, som författaren vetat mera om. Skildringen av karelarna, som hamnat i